

шої групи були віднесені сімейні справи (побиття жінок, вбивство одним із членів подружжя іншого) і злочини проти церкви (бійки між церковниками, крадіжки з церкви, зв'язок з іновірцями). До другої групи входили злочини проти влади (заколот, замах на життя правителя, несхвальні висловлювання на їхню адресу), проти особи (вбивства, покалічення, бійки), проти моралі (згвалтування, побиття або образа батька або матері, розповсюдження пліток про батьків), майнові злочини (крадіжки, розбій, підпал). Покараннями за Судебником були смертна кара — проста і кваліфікована, тілесні покарання — болісні і членушкоджувальні, штрафи, церковні покаювання. Однак не всі покарання могли застосовуватися вірменськими судами, які діяли у Великому князівстві Литовському: основними справами, які ними розглядалися, були дрібні кримінальні, а також цивільні, здебільшого торгові. Ті злочини, які входили до переліку "старостинських артикулів", розглядалися державними судами. Тож вірменські суди не могли накладати покарання у вигляді тортур (покарання за умисне вбивство), мученицької смерті (нею каралося вбивство чоловіка жінкою), відрубання рук (покарання за підробку грошей) тощо. Але на практиці члени вірменської громади нерідко намагалися вирішити кримінальну справу у власному суді за власним правом без передачі її до державного суду. Наприклад, згвалтування дівчини було віднесено до "старостинських артикулів", але, за вірменським правом, гвалтівник мав сплатити батьку дівчини 50 драм і одружитися з нею, інакше йому загрожувала кастрація (ст. 95). Ясно, що і винний, і батько потерпілої намагалися вирішити справу полюбовно.

У вірменському праві був сформульований принцип індивідуалізації покарання: син за батька, батько за сина, брат за брата не могли відповідати, навіть якщо вони цього хотіли (ст. 124) [4]. В той же час Судебник знає норму, згідно з якою за самогубця церковне покаювання накладалося на його родичів (ст. 123).

Підсудності вірменського суду підлягали злочини проти особи (випадкове вбивство, вбивство чоловіком невірної дружини та її коханця), проти моралі (згвалтування, наклеп на жінку, побиття або образа батьків), майнові злочини (крадіжка, несплата заробленого бідняку-наймиту), порушення правил торгівлі на ринку (обважування, обмірювання покупців).

Мікросистема покарань для вірмен, які мешкали у Великому князівстві Литовському, знала обставини, що пом'якшували покарання. Випадкове вбивство тягло за собою лише канонічне покарання і сплату викупу родичам вбитого (ст. 181). Не вважалося злочином вбивство чоловіком жінки та її коханця за перелюбство. Однак, якщо чоловік вбивав лише одного із перелюбників, його судили як вбивцю, оскільки виникала підозра у тому, що він таємно хотів позбутися або жінки, або її коханця з інших, особистих мотивів, а не через зраду (ст. 474).

Існували покарання основні і додаткові. Основними були смертна кара, покалічення. Додатковими були тортури, штраф на користь суду. Побиття, штраф на користь потерпілого, церковне покаювання могли накладатися і як основне, і як додаткове покарання.

У санкціях було визначено характер покарання, але не визначено його розмір. Так, наприклад, за неправдиве звинувачення жінки у втраті цноти до шлюбу винного "добре били різками", за вбивство жінкою чоловіка — "мученицька страта", за обважування і обмірювання покупця — "покарання для залякування інших" без конкретизації виду.

Для кримінальних норм вірменського права була характерна велика кількість випадків, коли застосовувалися покарання на тілі, — побиття, скалічення, смертна кара. Законодавець прямо вказував на основну мету покарання: залякування. Так, наприклад, обваження або обмірювання покупців каралося штрафом у 4-кратному розмірі (основне покарання) і публічним покаранням "для залякування інших" [5, 118] (додаткове). Злодій карався підвищенням незалежно від вартості вкраденого. Чиновник, який не слідкував за порядком на ринку, карався

1. Крумаленко М. В. Правовий статус етнорелігійних груп на українських землях Великого князівства Литовського у XIV — XVI ст. — Одеса: Юридична література, 2008. — 205 с.
2. Przewdziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. — T. 1. — Wilno, 1841. — S. 147—148.

3. Крумаленко М. В. Правовий статус етнорелігійних груп на українських землях Великого князівства Литовського у XIV—XVI ст. — С. 126—127.
4. Хрестоматія по історії держави і права України / За ред. В. Гончаренка. — К. : Атіка, 1999. — 477 с.
5. Хрестоматія по історії держави і права України / За ред. В. Гончаренка. — 478 с.
6. Ковальова С. Г. Судоустрій і судочинство на українських землях Великого князівства Литовського. — Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. — 136 с.
7. Суд і судочинство на українських землях XIV—XVI століть: Монографія / За ред. П. П. Му- зиченка. — Одеса: Астропринт, 2000. — 97 с.

М. В. Енур, соискатель

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права,
Французский бульвар, 24/26, г Одесса, 65058, Украина

**ИНСТИТУТ НАКАЗАНИЯ В АРМЯНСКИХ ОБЩИНАХ НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ
ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО**

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется институт наказания в армянском праве второй половины XIV-XVI вв., когда большинство украинских земель находилось в составе Великого княжества Литовского. В своей деятельности суд руководствовался Судебником Мхитара Гоша (конец XII — начало XIII вв.), который в 1519 г. официально был утвержден как источник права для жителей армянских общин. Характеризуются виды преступлений и наказаний. Сделан вывод об автономном характере армянского права в системе права Великого княжества Литовского.

Ключевые слова: преступление, наказание, Великое княжество Литовское, армянская община, Судебник Мхитара Гоша.